

Algemene gegevens	
PPS-nummer	AF-12027
Titel	Multifunctionele landbouw
BAPS nummer	BO-23.05-002
Topsector en innovatiethema	Agri & Food, Markt- en keteninnovaties
Projectleider (onderzoek)	Andries Visser, Wageningen UR, PPO
PPS-coördinator (namens private partij)	Annette van Velde, LTO, voorzitter vakgroep Multifunctionele Landbouw
Contactpersoon overheid	Rosanne Metaal, EZ
Status (lopend of afgerond)	Lopend
Type onderzoek (F, T of V)	T, V
Werkelijke startdatum	01-01-2013
Werkelijke einddatum	31-12-2015
Korte omschrijving bijdrage DLO aan project	Organiseren, uitvoeren en kwaliteitsbewaking van het onderzoek in de PPS. Afstemmen met de betrokken organisaties. Rapporteren en communiceren over de resultaten in afstemming met de hoofdaanvrager.

Highlights
<p>Het onderzoek in deze PPS is in 2014 uitgevoerd in 15 projecten waarin enerzijds gewerkt is aan de randvoorwaarden kant van de multifunctionele landbouw (passende wet- & regelgeving, kengetallen, ondernemerschap, maatschappelijke waarde, en impact) en anderzijds aan de ontwikkeling van een professionele multifunctionele sector waarin verdienmodellen en verdiensten centraal staan. Specifiek is daarnaast gewerkt aan een overzicht van de stand van zaken in de multifunctionele landbouw waarin de omzet van de sector in beeld is gebracht.</p> <p>Hieronder de resultaten van 3 projecten, 1 uit elk domein:</p> <p><i>3-meting multifunctionele landbouw:</i></p> <p>Op basis van de CBS-landbouwtelling 2013 en focusgroepen rond de verschillende deelsectoren in de multifunctionele landbouw is in beeld gebracht wat de omzet in de verschillende deelsectoren in de multifunctionele landbouw was in 2013. In totaal zijn er 12.800 multifunctionele bedrijven, waarvan sommigen activiteiten hebben in meerdere sectoren. Recreatie is met € 151 miljoen de grootste sector, gevolgd door boerderijverkoop met € 142. Daarna volgen zorglandbouw (€ 95 miljoen) en natuurbeheer (€ 75 miljoen). Kinderopvang (€ 26 miljoen) en educatie (€ 2 miljoen) laten de minste omzet als sector zien. Ten opzichte van de eerste meting in 2007 is de omzet in de multifunctionele landbouw in Nederland met ruim 60% toegenomen tot € 491 miljoen. De omzet van zorglandbouw en boerderijwinkels is t.o.v. 2011 met 20 procent gestegen en de omzet in de agrarische kinderopvang zelfs met 30 procent. Het rapport is op 26 februari 2015 aangeboden aan staatssecretaris Dijkzema en aan de 2^e kamer aangeboden. Het rapport is te downloaden op: www.edepot.wur.nl/317952</p> <p><i>Zorglandbouw:</i></p> <p>Er is gewerkt aan de ontwikkeling van PMC's m.b.t. behandeling op Zorgboerderijen. Het resultaat is gepresenteerd in een fraaie brochure met daarin beschrijving van de PMC's. In deze rapportage worden ook de randvoorwaarden voor succes beschreven en een overzicht van tools/competenties die zorgboeren nodig hebben om met behandeling aan de slag te kunnen. Daarnaast is op verzoek van de sector via een pilot een leertraject voor zorgboeren ontwikkeld. Zorgboeren leren hoe zij nieuwe PMC's in de markt kunnen zetten die passen bij hun bedrijf en hun competenties. Er zijn ook 2 procesbegeleiders opgeleid om dit leertraject zelfstandig toe te kunnen passen. De</p>

regionale koepels van zorgboeren kunnen in 2015 dit leertraject voor hun leden-
zorgboeren inzetten. Tenslotte is een pioniersnetwerk met 16 pioniers opgezet. Zij delen
ervaringen en strategieën bij de implementatie van PMC's. Deze ervaringen en
strategieën komen beschikbaar voor de grote groep zorgboeren. Ze zijn in 2014 twee
maal bijeengekomen. Hun ervaringen zijn vastgelegd in korte filmpjes. De Federatie
Landbouw en Zorg is zeer nauw betrokken bij het zorglandbouwproject.

Stadslandbouw:

Vanuit het stedennetwerk stadslandbouw is een agenda stadslandbouw vormgegeven
die inmiddels door 26 steden is ondertekend. In het project stadslandbouw is een
enquête uitgevoerd onder ondertekenaars van de Agenda Stadslandbouw. Hieruit blijkt
dat de ondertekening vooral beschouwd moet worden als het benutten van momentum,
bevestiging van de richting die al was ingeslagen door de gemeente. Het heeft meestal
niet geleid tot extra dynamiek rond stadslandbouw in betreffende gemeente. De
resultaten van de enquête zullen gebruikt worden om een discussie op gang te brengen
hoe de impact van de Agenda op andere, externe, partijen was (en hoe deze te
vergroten). Deze discussie zal in 2015 starten.

Verder zijn in het project verdienmodellen stadslandbouw uitgewerkt. Hierin worden 5
potentiele verdien-strategieën uitgewerkt: differentiatie, diversificatie, lage kosten,
'reclaiming of the commons' en 'experience'. Succesvolle initiatieven laten juist zien dat
ze in staat zijn meerdere (elementen uit deze) strategieën te kunnen verbinden. Naast
een rapport over deze verdienmodellen is een animatie gemaakt: [Verdienmodellen
Stadslandbouw - YouTube](#)

Aantal opgeleverde producten in 2014			
Wetenschappelijke artikelen	Rapporten	Artikelen in vakbladen	Inleidingen/ workshops/ invited lectures
-	11	15	18

	Titel rapport	Link
1	<i>Kijk op multifunctionele landbouw. Omzet en impact 2007-2013</i>	www.edepot.wur.nl/317952
2	<i>Kijk op multifunctionele landbouw; Verkenning van de impact 2013 en 2011</i>	www.edepot.wur.nl/317547
3	<i>Inzicht in rendement van de multiufnctionele landbouw: kengetallen in beeld</i>	http://edepot.wur.nl/297259
4	<i>Bedrijfsstijlen in de multifunctionele landbouw</i>	http://edepot.wur.nl/297584
5	<i>Perspectief op stadslandbouw; resultaten van een online enquete</i>	http://edepot.wur.nl/318596
6	<i>Zorglandbouw: veerkrachtig inspelen op nieuwe ontwikkelingen</i>	http://edepot.wur.nl/303611
7	<i>Behandeling: een kans voor de zorgboer</i>	https://app.box.com/s/fuj9n78qvjvwgbsll8tlkhc961a2gj (edepot binnenkort beschikbaar)
8	<i>Kom over de brug: op</i>	http://edepot.wur.nl/333393

	<i>weg naar boer- burgercollectieven voor NLN</i>	
9	<i>De verkoop van vlees van eigen dieren</i>	http://edepot.wur.nl/306454
10	<i>Boerderijwinkel in de stad</i>	in druk
11	<i>Gasten vinden, gasten binden</i>	Pdf beschikbaar, link binnenkort beschikbaar

	Titel artikel	
1	<i>Animatie MKBA (NL)</i>	https://www.youtube.com/watch?v=fWTzTzrDjWo
2	<i>Animatie Social Cost Benefit Analysis (UK)</i>	SCBA Urban Agriculture - YouTube
3	<i>Animatie Verdienmodellen stadslandbouw (NL)</i>	https://www.youtube.com/watch?v=9PIOuxzqS3U
4	<i>Animatie revenue models urban agriculture (UK)</i>	animation revenue models
5	<i>Nieuwsbrief multifunctionele landbouw februari</i>	nieuwsbrief februari
6	<i>Nieuwsbrief multifunctionele landbouw mei</i>	nieuwsbrief mei
7	<i>Nieuwsbrief multifunctionele landbouw september</i>	nieuwsbrief september
8	<i>Nieuwsbrief multifunctionele landbouw december</i>	nieuwsbrief december
9	<i>Onderwijs kan meer doen met verbreders</i>	<i>Nieuwe oogst / LTO Noord. Editie Noord 10 (25). - p. 39 - 39.</i>
10	<i>Visie op de multifunctionele landbouw in 2015</i>	visie MFL 2015
11	<i>Kip in de stad</i>	<i>Noorderbreedte, 38,</i>
12	<i>Moestuin is kleuk maar niet voor het geld</i>	<i>Reformatorisch dagblad</i>
13	<i>Dutch city network feeds the innovation of urban agriculture</i>	<i>Urban agriculture magazine, 28</i>
14	<i>Boer ontdekt het buitenleven</i>	<i>De Gelderlander De Gelderlander 18-6-2014 . - p. 7 - 7.</i>
15	<i>Camping op internet onvindbaar</i>	<i>Nieuwe oogst / LTO Noord. Editie Noord 10 (19). - p. 37 - 37.</i>